

Þriðjudaginn 6. maí 1953.

Kærumálið nr. 8/1953.

Gísli Jóhannsson

gegn

Sigursteini Júlíussyni.

Dómur Hæstaréttar.

Með kæru 17. apríl þ. á., er barst Hæstarétti 28. s. m., hefur sóknaraðili kært málskostnaðarákvæði dóms, er upp var kveðinn á bæjarþingi Reykjavíkur 11. s. m. í máli varnaraðilja gegn sóknaraðilja.

Varnaraðili hefur skotið framangreindu máli til Hæstaréttar með stefnu 4. þ. m. til þingfestingar í septembermánuði n. k. Þykir því rétt samkvæmt lögjöfnun frá 2. mgr. 117. gr. laga nr. 85/1936 að fresta kærumálinu sjálfkrafa, unz séð er, hvort áðurnefnt áfrýjunarmál verður lagt í dóm.

Ályktarorð:

Kærumáli þessu er frestað sjálfkrafa samkvæmt framangreindu.

Föstudaginn 8. maí 1953.

Nr. 123/1952. **Fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs**

(Sigurður Ólason)

gegn

Jóni Sveinssyni (Sveinbjörn Jónsson)

og gagnsök.

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómárar Hæstaréttar.

Skaðabætur vegna frávikningar embættismanns.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 7. ágúst 1952. Krefst hann aðallega sýknu af kröfum gagnáfrýjanda, en til vara, að fébætur til handa gagnáfrýj-

anda verði lækkaðar frá því, sem ákveðið er í héraðsdómi. Þá krefst aðaláfrýjandi og aðallega málskostnaðar fyrir báðum dómum eftir mati Hæstaréttar, en til vara, að hvor aðili beri sinn kostnað af málinu.

Gagnáfrýjandi hefur skotið málinu af sinni hálfu til Hæstaréttar með stefnu 7. ágúst 1952. Hefur hann þessar dómkröfur uppi í málinu:

Aðalkrafa.

Að aðaláfrýjanda verði dæmt að greiða gagnáfrýjanda full embættislaun ævilangt, kr. 30600.00 á ári frá 1. apríl 1951 ásamt lögmælttri verðlagsuppbót á hverjum tíma.

1. varakrafa.

Að aðaláfrýjanda verði dæmt að greiða gagnáfrýjanda full embættislaun með sama hætti og greinir í aðalkröfu til 65 ára aldurs gagnáfrýjanda, enda hljóti hann eftir það aldursmark sömu réttindi og hann hefði gegnt embættinu til 70 ára aldurs.

Hvort sem aðalkrafa eða 1. varakrafa verður tekin til greina, krefst gagnáfrýjandi 6% ársvaxta frá gjalddaga hverrar greiðslu til greiðsludags.

2. varakrafa.

Að fébætur aðaláfrýjanda til gagnáfrýjanda verði hækk-
aðar frá því, sem ákveðið er í héraðsdómi, ásamt vöxtum,
eins og þar greinir.

Þá krefst gagnáfrýjandi og málskostnaðar úr hendi aðal-
áfrýjanda fyrir báðum dómum eftir mati Hæstaréttar, hver
af framangreindum kröfum, sem kann að verða tekin til
greina.

3. varakrafa.

Að héraðsdómur verði staðfestur og aðaláfrýjanda verði
dæmt að greiða málskostnað í Hæstarétti eftir mati dómsins.

Starf það, sem gagnáfrýjandi gegndi og lýst er í héraðs-
dómi, var sérstaks eðlis og einungis fólgið í rannsókn tiltek-
inna mála að fyrirlagi skattyfirvalda, án heimildar til dóms-
uppsögu. Verður embætti þessu því ekki jafnað til embættis
héraðsdómara. Getur því hvorki aðalkrafa né 1. varakrafa
gagnáfrýjanda orðið tekin til greina.

Framangreint embætti var lagt niður með lögum nr. 118/

1950, en nú eru ekki lengur, eins og áður var, lögmælt eftirlaun til handa embættismanni, sem þannig verður að láta af embætti, án þess að sakir séu sannaðar. Ber því að dæma gagnáfrýjanda, sem misst hefur þessa stöðu sína án nokkurra saka, bætur úr hendi aðaláfrýjanda. Þegar þess er gætt, hversu stöðu gagnáfrýjanda var háttað, að honum voru greidd 3 mánaða laun eftir að embættið var lagt niður og hann hefur fengið 4000 króna eftirlaun auk verðlagsuppbótar úr ríkissjóði árið 1952 og er ætluð sama fjárhæð á fjárlögum 1953, þykja bæturnar hæfilega ákveðnar kr. 50000.00 með vöxtum, eins og greinir í héraðsdómi.

Eftir þessum úrslitum þykir rétt, að aðaláfrýjandi greiði gagnáfrýjanda samtals kr. 7000.00 í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómsorð:

Aðaláfrýjandi, fjármálaráðherra f. h. ríkissjóðs, greiði gagnáfrýjanda, Jóni Sveinssyni, kr. 50000.00 með 6% ársvöxtum frá 1. apríl 1951 til greiðsludags og kr. 7000.00 í málskostnað í héraði og fyrir Hæstarétti.

Dómur bæjarþings Reykjavíkur 11. júlí 1952.

Mál þetta, sem dómtekið var 30. f. m., hefur Jón Sveinsson, fyrrverandi rannsóknardómari í skattamálum, til heimilis að Grænugötu 8 á Akureyri, eftir árangurslausa sáttaumleitan höfðað fyrir bæjarþingi Reykjavíkur með stefnu, útgefinni 8. febrúar s.l., gegn fjármálaráðherra og dómsmálaráðherra f. h. ríkissjóðs til greiðslu fébóta.

Hefur stefnandi gert eftirgreindar kröfur:

Aðallega: Að hinir stefndu ráðherrar f. h. ríkissjóðs verði dæmdir til þess að greiða honum full embættislaun ævilangt frá 1. apríl 1951 að telja, þ. e. kr. 30.600.00 á ári að viðbættum lögmæltum verðlagsuppbótum á hverjum tíma, og greiðist 1/12 hluti árslaunanna í senn fyrir fram 1. hvers mánaðar.

Til vara: Að hinir stefndu ráðherrar f. h. ríkissjóðs verði dæmdir til að greiða honum full embættislaun til 65 ára aldurs með sömu skilmálum og í aðalkröfu segir, enda hljóti hann eftir það aldursmark sömu réttarstöðu gagnvart lífeyrissjóði starfsmanna ríkisins og hann hefði gegnt embættinu til 70 ára aldurs.

Verði önnurhvor framangreindra krafna teknar til greina, krefst stefnandi þess, að þær greiðslur til hans, sem þá væru í gjalddaga falln-

ar, verði honum greiddar með 6% ársvöxtum frá gjalddaga hvernar greiðslu til greiðsludags.

Til þrautavara hefur stefnandi krafizt þess, að hinir stefndu ráðherrar f. h. ríkissjóðs verði dæmdir til þess að greiða honum kr. 306.662.00 með 6% ársvöxtum frá 1. apríl 1951 til greiðsludags.

Loks krefst stefnandi málskostnaðar að skaðlausu eftir mati dómars úr hendi hinna stefndu ráðherra f. h. ríkissjóðs, hvernig sem málið fer.

Stefndu hafa krafizt algerrar sýknu af öllum kröfum stefnanda og málskostnaðar úr hendi hans eftir mati dómars.

Málavextir eru þessir:

Með lögum nr. 20 frá 20. maí 1942 voru gerðar allverulegar breytingar á lögnum um tekju- og eignaskatt frá 1935. Í 11. gr. 1. málsg. laga þessara er svo fyrir mælt, að dómsmálaráðherra skuli skipa lögfræðing til þess að hafa á hendi rannsóknir í skattamálum, er hafi heimild til þess að hefja rannsókn og setja rétt í hvaða umdæmi landsins sem er. Auk valds rannsóknardómara skyldi hann hafa sama rétt til þess að krefjast upplýsinga og sama aðgang að bókum og skjölum og ríkisskattanevnd hefur samkvæmt lögnum. Tekið er fram, að kostnaður við þessa ráðstöfun greiðist úr ríkissjóði.

Í 2. málsg. 11. gr. kemur fram, að rannsóknardómari á ekki að hefjast handa um rannsóknir skattamála af sjálfsdáðum, heldur aðeins, ef yfir- eða ríkisskattanevndir vísa máli til hans eða fjármálaráðherra gefur fyrirsmæli um að rannsókn skuli hafin. Þá segir í þessari málsgrein, að þegar rannsókn sé lokið, skuli senda afrit af prófum málsins ásamt greinargerð um niðurstöður rannsóknarinnar þeim aðila, er rannsóknar hafði beiðst, en sá aðili skyldi síðan hlutast til um frekari afgreiðslu málsins.

Með bréfi dómsmálaráðherra, dags. 22. október 1942, var stefnandi skipaður rannsóknardómari í skattamálum og var í skipunarbréfinu vísað til framangreindra ákvæða varðandi réttindi hans, skyldur og valdsvið. Grunnlaun stefnanda sem rannsóknardómara voru ákveðin kr. 9.600.00 á ári, en með gildistöku launalaganna frá 1945 voru þau í 2. tölulið 8. gr. hækkuð upp í kr. 10.200.00 á ári. Er stefnandi í því ákvæði nefndur skattamáladómari.

Með bréfi dómsmálaráðherra, dags. 30. sept. 1950, var stefnanda veitt lausn frá störfum rannsóknardómara í skattamálum frá 1. apríl 1951 að telja. Jafnframt segir í bréfinu, að þar sem sú hafi orðið raunin á, að mjög fá verkefni hafi verið lögð fyrir rannsóknardómarann í skattamálum, þá hafi verið ákveðið að bera fram á næsta Alþingi frumvarp um breytingu á lögum nr. 20 frá 20. maí 1942 þess efnis, að lagt verði niður starf rannsóknardómara í skattamálum. Hið boðaða lagafrumvarp var lagt fyrir haustþingið og samþykkt sem lög nr. 118 frá 28. des. 1950. Með lögum þessum var 11. gr. laga nr. 20 frá 20. maí 1942 úr gildi felld og þar með lagt niður starf rannsóknardómara í skattamálum. Laun voru stefnanda greidd til 31. marz 1951.

Stefnandi reisir rétt sinn til skaðabóta á hendur stefndu á því, að við skipunina í starfið hafi hann treyst því og mátt treysta því, eins og aðrir opinberir embættismenn við skipun í embætti, að hann héldi starfi sínu, meðan heilsa hans leyfði, hann bryti ekkert af sér og væri ekki kominn yfir lögmælt aldurshámark. Niðurlagningu stöðu hans megí jafna til þess, að hann hafi verið sviptur stöðunni án saka og sé því réttarstaða hans gagnvart ríkinu hin sama, eins og svo hefði verið með hann farið.

Stefnandi reisir aðalkröfu sína á því, að hann hafi sem rannsóknar-dómari í skattamálum starfað sem umboðsstarfalaus dómari og njóti því verndar 61. gr. lýðveldisstjórnarskrárinnar frá 1944, en þar segir, að þeim dómendum, sem ekki hafi að auki umboðsstörf á hendi, verði ekki vikið úr embætti nema með dómi, og ekki verði þeir heldur fluttir í annað embætti á móti vilja þeirra, nema þegar svo stendur á, að verið er að koma nýrri skipan á dómstólana. Þó má veita þeim dómara, sem orðinn er fullra 65 ára gamall, lausn frá embætti, en eigi skal hann missa neins í af launum sínum.

Varakröfuna reisir stefnandi hins vegar á því, að réttarstaða hans gagnvart ríkisvaldinu sé a. m. k. slík sem fastra dómara, annarra en þeirra, er að framan greinir. Segir í 1. málsg. 35. gr. laga nr. 85 frá 1936, að dómsmálaráðherra geti veitt slíkum dómara lausn um stundarsakir, en síðan skuli höfða mál á hendur honum til embættissmissis svo fljótt sem verða má. Enn segir um þessa dómara í 1. gr. laga nr. 32 frá 1948, að forseti geti þó veitt dómara, sem orðinn er fullra 65 ára að aldri, lausn frá embætti, enda njóti hann þá sömu eftirlauna, sem hann hefði fengið, ef hann hefði gegnt starfinu til 70 ára aldurs.

Þrautavarakröfuna reisir stefnandi á því, að réttarstaða hans gagnvart ríkisvaldinu sé hin sama og almennra embættismanna, annarra en þeirra, sem rætt hefur verið um í sambandi við aðal- og varakröfu hans. Hefur stefnandi látið tryggingarfræðing reikna út, hve miklu nemi tjón hans á launagreiðslum á tímabilinu frá 1. apríl 1951 til 30. nóv. 1959 (en stefnandi yrði 70 ára 25. nóv.), miðað við það, að allar greiðslur færu fram í upphafi tímabilsins svo og tjón hans á sama tímabili af því, að ríkissjóður hætti hinn 1. apríl 1951 að greiða sinn hluta lífeyris-sjóðsiðgjalda hans. Samkvæmt útreikningi tryggingarfræðingsins nemur tjón stefnanda á launagreiðslum kr. 289.304.00 og tjónið af niðurfalli iðgjaldagreiðslna kr. 17.358.00. Nema fjárhæðir þessar samanlagðar fjárhæð þrautavarakröfu stefnanda.

Loks heldur stefnandi því fram til vara, að honum hafi verið sagt upp starfi með allt of skömmum fyrirvara.

Stefndu reisa sýknukröfuna á því, að löggjafinn hafi ótvírætt heimild til að stofna embætti og leggja þau niður og þar sem íslensk lög geri ekki ráð fyrir neinum bótum eða launagreiðslum til embættis- og starfsmanna ríkisins, ef staða þeirra er lögð niður, þá eigi stefnandi engar fjárkröfur á hendur ríkissjóði vegna niðurlagningar stöðu hans. Þá benda stefndu á það, að niðurfelling stöðunnar hafi verið eðlileg

ráðstöfun af hálfu ríkisvaldsins. Stefnandi hafi aðeins framkvæmt sem rannsóknardómari í skattamálum þrjár rannsóknir, meðan hann gegndi því starfi og hafi það þannig sýnt sig, að staðan væri óþörf. Sjálfsgagt hafi því verið meðal annars sem sparnaðarráðstöfun að leggja stöðuna niður.

Þá hafa stefndu mótmælt því, að staða stefnanda hafi verið sambærileg dómastöðum þeim, sem um er rætt hér að framan í sambandi við greinargerð stefnanda fyrir aðal- og varakröfu hans, svo og því, að almennum embættum, öðrum en greindum dómastöðum, fylgi slíkur réttur sem þrautavarakrafa stefnanda er reist á.

Loks telja stefndu, að stefnanda hafi verið sagt upp stöðunni með nægilegum fyrirvara.

Eftir ákvæðum áðurgreindrar 11. gr. þurfti sá, er skipa mátti sem rannsóknardómara í skattamálum, aðeins að vera lögfræðingur, en þess ekki krafist, að hann fullnægði almennum dómarskilyrðum. Þá virðist svo eftir ákvæðum nefndrar greinar, að rannsóknardómariinn hafi ekki haft vald til að kveða upp úrslitadóm í þeim málum, sem hann rannsakaði, heldur hafi hann átt að fara með málin aðeins þar til rannsókn þeirra væri lokið. Þá rak stefnandi málflutningsskrifstofu á Akureyri, ýmist einn eða með öðrum allan eða mestallan tímann, sem hann gegndi umræddri stöðu, en slík starfsemi virðist ekki geta samrýmst stöðu umboðsstarfalausra og fastra dómara. Er því ljóst, að staða stefnanda var ekki hliðstæð eða sambærileg stöðum nefndra dómara, og hafa því aðalkrafa og varakrafa stefnanda, sem eins og áður segir eru á því reistar, að jafna megí stöðu hans til stöðu dómara, ekki við rök að styðjast.

Staða rannsóknardómara í skattamálum mun hafa verið sett á stofn í því skyni að stuðla að öruggari og áhrifameiri (effektivari) framkvæmd skattheimtunnar. Þar sem þetta var ný staða, er stefnandi tók við skipun í hana, mátti hann vart treysta því, að um lífstíðarstarf yrði að ræða. Hann mátti vera við því búinn, að breytingar kynnu að verða gerðar varðandi stöðuna, ef þessi nýskipun gæfi ekki góða raun. Eigi að síður verður að telja, að stefnandi hafi haft ástæðu til að ætla, að staðan yrði til nokkurrar frambúðar, sérstaklega þó eftir að hún var tekin upp í lögin um laun starfsmanna ríkisins frá 1945 og þar sett á bekk með stöðum bæjarfógeta og sýslumanna. Að þessu athuguðu þykir stefnandi eiga rétt til bóta úr ríkissjóði, vegna þess að staða hans var lögð niður og hann sviptur launum með aðeins 6 mánaða fyrirvara í sambandi við niðurlagninguna.

Stefnandi er fæddur 25. nóvember 1889 og var hann því 61 árs að aldri, er staðan var lögð niður, eftir að hann hafði gegnt henni í rúmlega 8 ár. Hann heldur því fram, að er hann tók við skipun í stöðuna, hafi árstekjur sínar af málflutningi numið mun meiru en laun þau, er honum voru ákveðin með stöðunni. Þá kveðst hann hafa verið hættur málflutningi, er staðan var lögð niður. Svo sem áður er sagt, skyldi stefnandi ekki hefjast handa um rannsóknir í skattamálum af sjálfsdáðum

og ekki er annað vitað, en rannsóknir þær, sem stefnanda var falið að framkvæma, hafi verið forsvaranlega unnar. Samkvæmt útreikningi tryggingarfræðings hefur tjón stefnanda vegna launamissis á tímabilinu frá 1. apríl 1951 til 30. nóvember 1954 (65 ára), miðað við að allar greiðslur færu fram í upphafi tímabilsins, numið kr. 144.788.00 og tjón stefnanda vegna niðurfalls lífeyrissjóðsiðgjalda á sama tíma kr. 8687.00.

Að því athuguðu, sem hér að framan er greint, þykja bætur til stefnanda hæfilega ákveðnar kr. 60.000.00. Ber að dæma stefndu f. h. ríkissjóðs til að greiða stefnanda þá fjárhæð með 6% ársvöxtum frá 1. apríl 1951 til greiðsludags svo og málskostnað, er ákveðst kr. 4.000.00.

Einar Arnalds borgardómari kvað upp dóm þennan.

Dómsorð:

Stefndu, fjármálaráðherra og dómsmálaráðherra f. h. ríkissjóðs, greiði stefnanda, Jóni Sveinssyni, kr. 60.000.00 með 6% ársvöxtum frá 1. apríl 1951 til greiðsludags og kr. 4000.00 í málskostnað innan 15 daga frá lögbirtingu dóms þessa að viðlagðri aðför að lögum.

Mánudaginn 11. maí 1953.

Nr. 81/1952. **Lakk- og málningarverksmiðjan Harpa h/f**
(Einar B. Guðmundsson)

gegn

h/f Productiva (Lárus Jóhannesson)
og gagnsök.

Dóminn skipuðu hinir reglulegu dómara Hæstaréttar.

Skaðabætur vegna riftunar á samningi.

Dómur Hæstaréttar.

Aðaláfrýjandi hefur skotið máli þessu til Hæstaréttar með stefnu 27. maí 1952. Hann krefst þess aðallega, að hann verði sýknaður af kröfum gagnáfrýjanda og dæmdur málskostnaður úr hendi hans í héraði og fyrir Hæstarétti eftir mati dómsins. Til vara krefst aðaláfrýjandi þess, að fjárhæð sú, sem dæmd var í héraði, verði lækkuð, að vextir verði einungis dæmdir frá 29. janúar 1949 og gagnáfrýjanda verði dæmt að greiða honum málskostnað fyrir Hæstarétti eftir mati dómsins.